

MŪSU PAGASTA SENSTĀSTU LIECINIĒKI

E. Luste.

SKOLAS.

Aplam apgalvot, ka senatnes gadsimtos, kad skolas vēl nebija, latvieši dzīvoja tumšā un nežīvē. Tautas dvēseles daile koši atmirdzēja sešdesmit dainu tūkstošos. Pie skalu uguns senteikas un pasakas rosināja iztēli, miklas-asprātību. Kokgriezumi, koktēlniecība, rakstu salikumi audumos liecina par labu gaumi un prasmi. Tauta izauklēja mākslu, dzīvoja savu kultūras dzīvi arī vissmagākajos nebrīves gadsimtos.

Grāmatas iezvanīja jaunu laikmetu. Atvērās vārti zinātnes un mākslas plūsmai no tautas uz tautu. Lasītprasme vairākus gadsimtus tika uzskatīta par tautas kultūras mērķu. Pirmos likumus, kas latviešu zemnieku bērniem pavēra skolu durvis, izdeva zviedru valdība. 1681. gadā karalis Kārlis XI izīstāja Vidzemes lantāgam, ka muižniekiem katrā draudzē jāpalīdz celt skolas, jāpiešķir vienu arklu (apm. 8 ha) zemi skolas uzturēšanai. 1683. gadā latviešu valodā iznāca pirmā ābece. Dīemžēl, labie nodomi palika sākuma stadijā. Sākās asiņainais, briesmīgais Ziemeļu karš. Latvijai sagrauba Krievijas impērija. Cars Pēteris I gandrīz neierobežotu varu nodeva Baltijas vācu muižniekiem. Tie sākumā par zemnieku izglītību nerūpējās, tad izrēķināja, ka lētākas par skolu māju ir pašmācības. Tās uzdeva pārraudzīt mācītājiem un ķesteriem. Skolas attīstījās gaužām lēni.

Pirmais dokuments Dikļu skolu vēsturē, ieraksts 1936. gadā skolas albumā:

"1765. gadā Grebu mājas rījas priekštelpā sapulcināti 27 bērni. Par skolotāju strādāja zemnieks Jēkabs"

Pēc gadsimta Juris Neikens raksta, ka laikā, kad Dikļos skolas nebija, bērni tika pulcināti pārmaiņus Grebu mājas rījā vienā pagasta galā, tad atkal Čabuļu rījā pagasta otrā galā. Tolaik zemnieku saimniecības tika apkopotas pagastos, baznīcas vara-draudzēs. Dikļu draudze: Dauguļu, Mazbrenģu, Dikļu, Ozolu un Budenbroku pagasti. Laika gaitā pievienojās Augstrozes pagasts ar savu filiālbaznīcu. Nelielos Mazbrenģu un Budenbroku pagastus likvidēja, saimniecības piedalot kaimiņu pagastiem.

Zemi draudzes skolai piešķīra 1768. gadā. Ēku uzcēla un iesvētīja 1828. Celtniecību un iekārtojumu uzraudzīja ķesteris Pēteris Peitāns. Skolotāja - viņa māsa. Dikļu kapsētā plāksne: "Pirmā Dikļu skolmeistariene Anna Peitān, dzīvojusi no 1763-1834. gadam." Iespējams, ka te atdusas pirmā latviete-skolotāja, vai vismaz viena no pirmajām. Skolotājs - tā vēl ilgi bija vīriešu prioritāte. 1838. gadā skolotājs un baznīcas ērgelnieks Jēkabs Veinbergs. Divpadsmit skolnieki, nosacīts skaits. Skolniekus un skolu uzturēja draudzes pagasti. Apgādāja ar grāmatām un rakstāmlietām, kopgaldam gādāja produktus. Pārraudzīja mācītājs. Pēc rakstīt un lasīt prasmes pirmā vietā ticības mācība, rēķini, dziedāšana, vācu valoda. Telpas šauras. Bērni naktīs gulēja klasēs uz salmu maisiem. Ar laiku pamazām zemnieku stāvoklis uzlabojās. Vecāki uzpēmas bērnu apgādi. Maksāja skolas naudu.

Turpinājums nākošajā numurā.

Avīzes materiālus sarūpēja un apkopoja - Renāte Zidere, sakārtoja un pavairoja - Sandra Hrsčanoviča.

MŪSU PAGASTA SENSTĀSTU LIECINIEMI

Turpinājums.

SKOLAS.

1857-1867.gadam Dikļu draudzi vadīja mācītājs, rakstnieks Juris Neikens. Zemnieka dēls, beidzis Cimzes vadīto Valmieras draudzes skolotāju semināru. Trīspadsmit gadus strādājis par skolotāju, tad studijas un Tērbatas universitātes diploms. Viņa rūpes par skolām dokumentālā stāstā "Neikens iet uz Roperbekiem" ataino Zigmunds Skujis:

"Galvenais ir skolas. Tikai caur izglītību var nākt uzcelšana. Jā- vairo zināšanas, tautas gara gaisma. Tas ir tas darbs, pie kura mana sirds ar vislielāko rūpi un mīlestību turās. Kad es ienācu amatā Dikļos, tur bija viena pati draudzes skola ar cauru juntu un skroderi skolotāju. Bet pēc desmit gadiem, pārceļoties uz Umurgu, es atstāju aiz sevis īpaši būvētus skolas namus Dikļos, Daugulos, Ozolos un Augstrozē. Arī Umurgā drīz būs kārtība. Zināms viegli tas nenāk. Šīs zemes varenie domā vienīgi par savu labumu. Tumsas spēki ceļas pretī kā mūris, ļaunums un muļķība iet roku rokā. Bet mācītājs ir draudzē otrais virs aiz barona, un vest Dieva bērnus tā kunga pagalmos piekrit viņam pēc amata. Kas gan pemsies pateikt, ka tā kunga pagalmiem nav jābūt gaismas pagalmiem, nav jābūt skolas pagalmiem."

Veicot mājmācību pārklaušīnāšanu, Neikens ievērojis gudrus, zinību alkstošus mazturīgu vecāku, kalpu, rentnieku, sīkgruntnieku bērnus. Viņiem tā gribējās mācīties, bet draudzes skola tālu, tēvam maz naudas. Kā viņiem palīdzēt? Dikļu draudze top viena no pirmajām, kur ievieš divpakāpju skolas. Katrā pagastā pagasta skola bez apmaksas, visiem pieejama. Tālāk draudzes skola tiem, kuriem tas iespējams. Plašāks veras darba loks ar 1966. gadu, kad Juri Neikenu izraudzīja par Valmieras apriņķa skolu pārliku. Nenoliedzami arī viņa darba augļi 1897. gadā pirmās Viskrievijas tautas skaitīšanas rezultātos: Vidzemes guberņā 77,7% lasīt un rakstīt pratēji, Pleskavas - 14,6%.

1857. gadā Budenbroku pagasta valde atvēra savu skolu. Tā iekārtojās pirmajā stāvā. Pagasta valde samierinājās ar juntu istabām un izlaidumu otrā stāvā. 1892. gadā skolas ēka nodega. Četrus gadus mācības notika apkārtnes saimnieku mājās. 1895. gadā gatava nāca jaunā skolas ēka. Skolotāji Hibss, Brastiņš, Velme.

Dikļu pamatskolas ēku uzcēla un Neikens to iesvētīja 1859. gadā. Diezgan pieticīgs, koka vienkāršs nams. Dikļu barons Volfs nebija no devīgajiem. Turpmākajos gados skolas materiālā bāze trūcīga. Laikam tādēļ bieži mainījušies skolotāji, neārstējot paliekošas atmiņas pagasta kultūras dzīvē.

1876. gadā Dikļu pagasta valde nolēma celt jaunu skolas namu otrā pusē ceļam, pretī Neikena skolīnai. Tajā izvietoja nespējniekus.

1884. gadā liela diena draudzes skolai. Vēra durvis jaunais nams. Ugunsdrošs, stāv savā vietā vēl šodien. No 1905. - 1929. gadam skolu vada Cimzes semināra absolvents, ērgelnieks, dziesmu draugs, bērnu un pieaugušo kora dirigents J. Gaross. Skolniekiem palīdzot viņš rūpīgi kopa un apstādīja skolas dārzu un apkārtni.

Edgars Luste.

Avīzes materiālus sarūpēja un apkopoja - Renāte Zidere, sakārtoja un pavairoja - Sandra Hrašānoviča.

Mūsu pagasta senstāstu liecinieki.

3.turpinājums

Dikļu skola.

Vētras un negaisi:1905.gads.Pirmais pasaules karš.politiskie strāvājumi.Digst ,aug un zaļo brīvības sēkla,lai kā to nomākt cenšas marksisma nezāles.

Pēc divdesmit pieciem darba gadiem Budenbrokos,aizsaulē aiziet skolotājs Hibss.Viņa vietā stājas dēls.Iesniegumā raksta:"Pēc Latvijas atbrīvošanas ciņām,pārnācu dzimtenē.Mana vēlēšanās strādāt nacionālā latvju skolā."Jaunajam skolotājam patiešām nacionāli romantiska dvēsele.Savu māju viņš nosauc par beverinu,tās apdarē cenšas ieviest latviskus ornamentus.Ceļ senlatviešu pils miniatūru.Ziemā ar skolas puikām veido sniega skulptūras.

Dikļu pagastskolā divas skolotājas-māšas Vitolas.

1921.gadā skolas vadību pārņem Jānis Millers.Atbrīvošanas kara virsnieks.Stipra monolita persona.Tiklīdz kara brūces daudz maz sadzijušas,sāk risināt skolu pārkārtojumus.1929.gadā likvidē Dikļu draudzes skolu to pievienojot Dikļu pagasta skolai.Pēc diviem gadiem tai pievieno arī Budenbroku skoliņu.Draudzes skolas telpās izvieto nespējniekus no laika zoba sagraustās Neikena skolas.

Pagastskolā kāzas.Darbigā,rūpīgā Vilhelmine Vitola turpmāk būs Millera kundze.

Skolas pārzinim raizes bez gala.Telpu stāvoklis katastrofisks.1929.gadā liek pamatus kapitālai piebūvei(tagad skolas vidus daļa),tomēr darbi gausi virzās uz priekšu.

Pārzini Milleru ievēl par Dikļu izglītības biedrības priekšnieku,arī par Valmieras apriņķa nacionālo skolotāju biedrības valdes priekšsēdi.Vēlāk arī par skolu valdes locekli.Sāpīgākais jautājums Dikļu sabiedrībā:Cik ilgi saietos mullāsimies pa Muižas kroga bēniņiem?Kur rast līdzekļus un kā organizēt Biedrību(tagad teiktu Kultūras)nama celtniecībai?

Jānis Millers ir spēka virs,tomēr saprot,ka ne jau vienam viss paveicams.Uzmanīgi vēro un atsijā jaunpieņemtos skolotājus.Nerakstīts likums:katrs skolotājs līdzatbildīgs par pagasta sabiedrisko dzīvi un kultūras līmeni.Dziļi inteligēntais skolotājs-dzejnieks Arturs Kaugars veido un pavairo skolnieku žurnālu "Pirmie asni",sabiedrībā lasa lekcijas,piedalās teātra uzvedumos.No Rīgas skolotāju institūta nācis,ar jaunības entuziasmu skolas un sabiedriskā darbā stājas Jānis Ķīlis-talantīgs muziķis,dedzīgs patriots.Viņš organizē un vada aizsagu kori un tauru orķestri,piedalās teātra izrādēs.Skolā viņa sirdsdedzes lolojums-skolnieku stīgu orķestris.Instrumenti jēgādā vecākiem,sarodas vijoles,mandolīnas,gitāres.Muzikantu skaits sasniedz četrus desmitus.Ikviens jāapmāca,kopskaņa jāatrod.Spēlē un čigā visās malās,jāgatavojas uz koncertiem.Atzīmēsim,ka skolotājam Ķīlim vienīgā samaksa par darbu ar orķestriem,kori un citiem sabiedriskiem pasākumiem bija prieks par padarīto.

1933.gadā ar Dikļu pašdarbnieku iestudētās Ā.Alunāna lugas "Kas tie tādi,kaš dziedāja" izrādi durvis ver jaunais Kultūras nams.Nākamajā gadā uz tā skatuves Dikļu skolnieki uzved dziesmu spēli "Sudraba birzs" ar pašu veidotām dekorācijām.Vēl pēc gada skolu apmeklē dzejnieks V.Plūdonis.Viņa dēstītais ozols zaļo vēl šodien.

Skolotāja Leimane-Rumberga vada mazpulka saimi.Vasaras brīvdienās pussimts zēni un meitenes negarlaikojas,negudro palaidnības bet kopj sējumus un dēstus,vāc ražu.Mācās darbu cienīt un Tēvzemi mīlēt.

Skolas ikdienas darbu rūpīgi veic skolotājas Lūcija Rikveile,Vilhelmine Millere,Manda Mitāne.

1936.gadā beidzot pabeidz skolas piebūves celtniecību un skolotāju saimei piebiedrojas Vilis Liepiņš.

Tuvojas Dikliešu lielā diena:pirmo dziesmu svētku 75 gadu atcere.J.Millers veic priekšdarbus,vada orķomiteju.Sākumā novada iecerēs pārtop par visas tautas svētkiem.

Nākamais 1940.-Baigais gads.Brīvās Latvijas sagrāve.Skolās pārkrievošanās.politnācības no sākuma līdz galam.

Vācu laiks.Skolu vada Jānis Dalders.Skolotājs-ērgelnieks Vilis Liepiņš vada kori.Kļusināta skolas un sabiedrības dzīve.Vai okupācijām nebūs gala?Dikļu skolotāji tērpjas karavīru uzvalkos ,cerībā:"Kad milži ciņu beigs,tad rūķi izšķirēju vārdu teiks"(Plūdonis).Nepiepildās.

Vilis Liepiņš atrod patvērumu Anglijā,Jānis Dalders Kanādā,Arturs Kaugars ASV.Jānis Ķīlis un šī raksta autors atgriežas pēc gariem Gulāga verdzības gadiem.

Šai vietā pieliksim punktu.Dikļu skolas tālākās likteņgaitas vēl nav vēsturnieku daļa.Par tām pastāsta dikliešu vecā un vidējā paaudze.

Jautājumi mūsdienu Dikļu skolotāju saimei:

Vai jūs apmierina mūsu pagasta sabiedriskā kultūras darba līmenis?

Vai nebūtu laiks mazpulka saimē atdzīvināt mūsu tautas darba tikumu,lai bērnu prātā jau agri ieaugtu apziņa,ka klijņeri nekrit no debesīm ,piena krūze nav no akas pasmeļama.

Edgars Luste.